

Срђан КАТИЋ
Историјски институт
Београд

Драгана АМЕДОСКИ
Историјски институт
Београд

**ЗАКУПИ БЕОГРАДСКЕ И СМЕДЕРЕВСКЕ СКЕЛЕ И
КАРЛОВАЧКОГ ХАСА
СЕДАМДЕСЕТИХ И ОСАМДЕСЕТИХ ГОДИНА 16. ВЕКА***

Апстракт: Документ се односи на услове под којима је склопљен обједињени закуп београдске и смедеревске скеле и карловачких хасова. У њему су наведене све фазе преговора између потенцијалних закупаца и његових јемаца с једне, и београдског надзорништва царских прихода и државне благајне с друге стране. Дужина закупа од три или шест година и износ повећања закупа били су главни разлог што је потписана тек трећа верзија закупничког уговора. Поред наведених услова уговор је садржао и бројне захтеве закупаца и јемаца. Они су се односили на добијање плаћених служби на скелама и хасу, ангажовање потребног броја возара, мартолоса и азапа неопходних за превоз и контролу путника и роба, као и друге мере везане за спречавање свих видова кријумчарења, који су у претходном периоду умањивали приходе на скелама.

Кључне речи: Османско царство, Београд, Смедерево, Карловци, незарет, скеле, хас, закуп.

Закупи владарских прихода од београдске и смедеревске скеле и од карловачких хасова припадали су Београдском незарету, финансијској институцији задуженој за надзор над пословањем царских прихода у санџацима Смедерево, Крушевац, Зворник и Срем. Поред поменутих, као и прихода још неколико скела и хасова, службеници незарета водили су

---

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Од универзалних царстава ка националним државама. Друштвене и политичке промене у Србији и на Балкану* (Ев. бр. 177030).

рачуна и о закупима царских прихода од рудника, ковница новца, солана, пиринчаних поља, царина и разних дажбина. Развојем привредних активности број закупа владарских прихода на Београдском незарету је растао, па их је осамдесетих година 16. века било око 25.¹

До почетка поменуте декаде закупни су уговарани најчешће на три године, да би се од тада све чешће склапали шестогодишњи закупнички уговори. Закупац с најбољом понудом је сам или с ортацима, могао да преузме један или да обједини више закупа, па чак и све закупе на незарету. На обједињавање закупа утицала је струковна припадност, стање на тржишту, као и материјалне могућности закупца, њихова професија или место становања. Стога су се обједињени закупни често мењали, па су тако, на пример, почетком седамдесетих година 16. века, приходи београдске скеле издавани у закуп са шабачком скелом, а закуп смедеревске скеле и карловачког хаса заједно с осјечком скелом, савским скелама (Шамац, Сикировци и Кобаш), тузланским соланама и обједињеним закупом неколико пореза и такси.²

На основу поменутог, као и још неколико извора с подацима о Београдском незарету можемо утврдити и структуру прихода београдске и смедеревске скеле. Наиме београдској скели припадали су и приходи скела у Панчеву и Тителу, а смедеревској скели приходи скела у Гроцкој, Ковину, Раму и Модави, као и приход од риболова низводно од Голупца.³

У последњим деценијама 16. века, закуп путем јемства постао је најчешћи закупнички облик, у коме су јемци, у зависности од висине јемства и стручности, преузимали плаћене службе везане за убирање владарских прихода. На карловачком хасу и горе наведеним мањим скелама најчешће су биле по две плаћене службе, док их је на београдској и смедеревској скели било по четири-пет, што одговара укупном броју (више од 20 јемаца) који се помиње у уговору.⁴ Приликом склапања закупа јемци су били важан, а често и пресудан чинилац, о чему сведочи и документ који представљамо.

Од износа закупа прво је одбијан део намењен за плате речених службеника, потом је главница слата у државну благајну, док је преостала сума била намењена за исплату тврђавских посада у околним и пограничним утврђењима и за изградњу и одржавање јавних грађевина.⁵

---

¹ *Maliye defteri – Maliyeden mudevver defteri* [MAD] Başbakanlık Arşivi Istanbul, 6148, 65-66.

² MAD 654, 242-248

³ MAD 654, 242-256; MAD 864, 2-8; MAD 6148, 92-94.

⁴ *Исто*.

⁵ Види опширније С. Катић, *Обнова Београдске тврђаве 1565. године*, Мешовита грађа *Miscellanea* (2008) XXIX, 55-62.

О Београдском незарету и закупима муката у његовој надлежности донедавно се скоро ништа није знало, што је и разлог за објављивање овог извора. Документ представљен у раду чува се у Архиву Председништва владе Републике Турске у Истанбулу. Део је регистра Главне финансијске канцеларије, који садржи документе о закупима царских прихода. Регистар је непотпун, има само 152 стране, од којих је трећина празна. Углавном садржи преписе докумената о закупима који су припадали Видинском и Београдском незарету, а скоро сви су настали 1583, 1584. и 1585. године.⁶ Заповести су у регистре уписиване у целости, или у сажетом облику. Приликом сажимања дешавало се да писар изостави делове текста, или податке који су му се чинили мање важним, што отежава превод и анализу текста. То је посебно изражено у овом документу, с обзиром на то да је писар имао на располагању три различите верзије уговора о истом закупу.

Ипак, с обзиром на то да су појединачни документи, који се односе на ову тематику изузетно ретки, а да судски записници-сидили за наше крајеве нису сачувани, поменути регистри спадају међу најважније изворе за изучавање економске историје.

---

⁶ MAD 6148, 92-94.

۹۴

بوندن اول مفتق سابق مولانا صدیق وناظر زعم عثمان عن من مفتق
 بلغراد تانیدی مولانا مصحح الذین صورت بجل کو مدب ملتزم سابق
 حیدر بن جعفر نام کتبه کلوب ذکر اولان بلغراد وسمندک وناظر
 حاصرتیک تحویلوت جدید لربی التي سبله روسیه سکرتیک
 قری بقیک طقوز یوزوق بق بقجه زیاده ایله جمعاً یوزوقی ربیک
 ایکی بیک دور یوزوانیش بقجه التزام وبقول ایوب نقی تطبیله
 بلغراد اسکله سی وزار بقی خدمتک اولان حواس هابون رعایتیک
 اکثری طاعوندن هلاک اولوب وبقجه سی قرار آتاین مزبور
 اسکله نک کیماری حاجی طالب وبقراط بقی مروا تانک کل مقصد
 چکوب میری بر غدر اولشدر قضا بلغراد تابع قرقر کاردیکه
 معروف قرقر خورق ورا بدوکی روسیه خواص هابون رعایت
 اولوب وزار بقی ایدور بیه وبلغراد شمع حاجی و احتساب
 و حضار بقی بقیدن ضبط اولوکلر وکی اوزن بلغراد اسکله
 معاضط اولنه وبقوین وبقشوار جا بقدن کلوب بلغراد قاروق
 بقی رقم بولنان شمع عمل اسلوب سابق اوزن میری ایچون کنت
 وبلغراد اسکله بقدن مروا بقدن تجار کتیک قاجر معالیه بقجه مال بقی
 ضایع اولور معا وبت ایچون بلغراد ک مار تلو سرتین وبقوین کفالت
 استخدام اولنه وبقاطعه زیاده ایله اولور لایسه مقبوضه اولور بقی الیم
 طلب اولینه وبقوین بقی جدیدی التزام ایدر لایسه بقوین بقی کنت
 قبول بقجه وبقیه نظر حقینر وواجب حدم کاکا بققر اولور کتیک
 زیاده نظر حقینر اولور وکتد وارسال ابلد وکتد بقور لایسه بقوین
 صالحینه سقن سالنر سه مقبول اولمیه وبلغراد ساکتور بقن زعم عثمان
 کتد و زعامتیه بلغراد وسمندک اسکله لایسه بوجه کفالت ایلین
 وبقیه بلغراد قلعه ستمک بوی بقی بقجه غرابا غای اولان بقی انا
 کتد و غرضیه قاروق بقجه حاصرتیک بوجه کفالت ایلین بقوین
 کلین انا بقی کتد وبقیه وبقور لایسه معالیه بقی بقجه بقجه
 ضروره الیه وبققر بقنه اون بیک بقجه کفیل اولوب ملتزم بقور بقی
 بر روسه ایلر یوزو وبقوینر مقاطعات عهد سندن کلور کتد بقوین
 التزام بقی مال میری بقی بقم اولدو بقن اعلام ابلد کلر بقه بقجه التزام
 وبقیک قاق بقصافت اولقله اوج بیه وبقیک فرمان اولست بقن

۹۵

بلغراد اسکله سی وزار بقی خدمتک اولان حواس هابون رعایتیک
 اکثری طاعوندن هلاک اولوب وبقجه سی قرار آتاین مزبور
 اسکله نک کیماری حاجی طالب وبقراط بقی مروا تانک کل مقصد
 چکوب میری بر غدر اولشدر قضا بلغراد تابع قرقر کاردیکه
 معروف قرقر خورق ورا بدوکی روسیه خواص هابون رعایت
 اولوب وزار بقی ایدور بیه وبلغراد شمع حاجی و احتساب
 و حضار بقی بقیدن ضبط اولوکلر وکی اوزن بلغراد اسکله
 معاضط اولنه وبقوین وبقشوار جا بقدن کلوب بلغراد قاروق
 بقی رقم بولنان شمع عمل اسلوب سابق اوزن میری ایچون کنت
 وبلغراد اسکله بقدن مروا بقدن تجار کتیک قاجر معالیه بقجه مال بقی
 ضایع اولور معا وبت ایچون بلغراد ک مار تلو سرتین وبقوین کفالت
 استخدام اولنه وبقاطعه زیاده ایله اولور لایسه مقبوضه اولور بقی الیم
 طلب اولینه وبقوین بقی جدیدی التزام ایدر لایسه بقوین بقی کنت
 قبول بقجه وبقیه نظر حقینر وواجب حدم کاکا بققر اولور کتیک
 زیاده نظر حقینر اولور وکتد وارسال ابلد وکتد بقور لایسه بقوین
 صالحینه سقن سالنر سه مقبول اولمیه وبلغراد ساکتور بقن زعم عثمان
 کتد و زعامتیه بلغراد وسمندک اسکله لایسه بوجه کفالت ایلین
 وبقیه بلغراد قلعه ستمک بوی بقی بقجه غرابا غای اولان بقی انا
 کتد و غرضیه قاروق بقجه حاصرتیک بوجه کفالت ایلین بقوین
 کلین انا بقی کتد وبقیه وبقور لایسه معالیه بقی بقجه بقجه
 ضروره الیه وبققر بقنه اون بیک بقجه کفیل اولوب ملتزم بقور بقی
 بر روسه ایلر یوزو وبقوینر مقاطعات عهد سندن کلور کتد بقوین
 التزام بقی مال میری بقی بقم اولدو بقن اعلام ابلد کلر بقه بقجه التزام
 وبقیک قاق بقصافت اولقله اوج بیه وبقیک فرمان اولست بقن

فریبیدر دیوان عالیہ کلوب التیجیہ التزامدن فراغت ایدوب
 ذکر اولون بلغراد اسکله سنه بیئویک تیش بی بی بیک اچیوزیق بنیغجه
 وسندو اسکله سنه بکری ایچی بیک التوزیکوی بنیغجه وقار لوجیه
 حاصلیند فریبیک ایغجه زیاده ایدوب جمعا بدی بیک ایغجه زیاده ایله اولوب
 رسوبله تیش اولوب بکری سکرک التوزا ووزیق ایغجه التزام وقبول
 ایدوب شول شرطله که کدی ویدی کیرو بی اونی ایغجه بلغراد اسکله سنه
 تاری اولوب اوزیر برات شریعت ویریلندی حال بلغراد مقالمات
 مفتی مولانا مصحح الدین عرض کو ندوب بلغراد وسندو مقالمات
 مقاطعه لری التی ایله سکر بوزرق بی بیک طغوزوزرق بی بیک ایغجه زیاده
 بوزرق بوزرق ایچی بیک دوروزا وون بی ایغجه به حدر نحضرو ویریلدی
 کس نرال التزام وقبول ایدوب و ضروره ایچی بیک ایچی بیک کس
 ووروب بوندن ایدوب بلغراد فاضله مولانا صدیق عرض ایلد که التی
 میل اولوب حدر وغان نام کس نالک آدمارندن بی بی باریجک
 فضولی ذکر اولون زیاده ایله برات ایدر وکنه مقاطعه نل اول
 مقدان زیاده به تجلی بو قدر ویریلدی ایله مشکال ولسوزردر بو کس
 رجوع ایدوب قبول ایلد کاری تکرار عرض اولندی که حصو بی فریب
 برندن کور بلوب تکرار عرض اولنه دیو امر نهین ویریلکین ذکر اولد
 کفای کورد بلوب سوال اولندی که جموزا وچ بیه کس اولما مشوردر
 اولمازر و مقاطعه لری بو قدر زیاده به تجلی بو قدر مقدم عرض اولدی
 اوزره التی ایله سکر بوزرق بی بیک طغوزوزرق بی بیک ایغجه زیاده ایله صدیق
 کفالت مقبولدر دیوب و فریب و غمان قولینه تافون اوزر بوزیک
 ایچی بیک ایغجه ترقی صدق اولنه و موجب حلام تحویل اولد غنایت اولنه
 وقار لوجیه مقاطعه سنه امین اولوب شرطیله جمله ضروره ایچی اولوب
 بلغراد غیر لغاری محمد فوت اولوب کفالتی و اعالی حالی تالو بی بیک
 اعان اولوب حلیله صدق یور بلوب اعان علوص بیه بر وجه کفالت
 تالو بی حاصلیند امین اوله دیوب و تحویل ایلد سبیل خفیه تید
 اولنان التزامی و شرطونک صورتی اخراج اولوب غنایت رضا
 ایلد و کین بلدر دوی

۹۹
۹۶

Транскрипција

[92]

Emânet-i iskelehâ-i Belgrad ve tevâbihâ der uhde-i Mehmed emîn ber vech-i kefâle fî selâse sinin **3.630.860**

Emânet-i iskele-i Semendire ve tevâbihâ der uhde-i Mehmed emîn ber vech-i kefâlet fî selâse sinin **677.375**

Emânet-i hâshâ-i Karlofçe der ‘uhde-i Üveys emîn ber vech-i kefâle fî selâse sinin **2.220.000**

Arz olundukda vech-i meşrûh üzre altı yıla berât büyürölüp ve mezkûr Halîlin ağalıka istihkâkı var ise virile diyü büyüröldü fî 24 Ş sene 991

Taleb-i Osmân ağa ‘an erbâb-ı tîmâr ‘an sâkinân-i varoş-i Belgrad emîn ber vech-i kefâle bâ-taleb-i Haydar b. Ca‘fer ‘an mahalle-i câmi‘-i Ferhâd Pâşâ der nefs-i Belgrad şümâri-i iskele-i Belgrad el-mültezim ber mûceb-i arz-i Mevlânâ Muslihuddîn kâdî-i Belgrad el-müfettiş

İltizâm-i Haydar el-mezbûr nice mukâta‘ât-i mezbûre bâ-tevârîh-i muhtelifе fî sitte sinin **14.102.415**

Fî’l-asıl mukâta‘ât-i mezbûre bâ-tevârîh-i muhtelifе der uhde-i mültezimin fî selâse sinin **6.628.235**
ber semen-i takdir fî sitte sinin **13.256.470**

Ez-ziyâde fî sitte sinin **845.945**

Kefîl bi’l-mâl ber mûceb-i sûret-i sicil-i Mevlânâ Kâdî-i Belgrad el-müfettiş
neferân 24

neferân 23   *neferân 1*
semen cümle-i zarar mâl   *semen 10.000*

Mukâta‘a-i iskelehâ-i Belgrad ve tevâbihâ ‘an gurre-i Şa‘bân sene 989 fî sitte sinin

Fî'l-asıl tahvîl-i sâbik der uhde-i Behrâm 'an erbâb-ı tîmâr el-mültezim ve Mehmed emîn ber vech-i kefâlet fî selâse sinin **3.630.860**

Mukâta'a-i iskelehâ-i Semendere ve tevâbihâ 'an evvel-i Agustos el-vâkı' fî Recep sene 990 fî sitte sinin

Fî'l-asıl tahvil-i sâbik-i mukâta'-i m. 'an evvel-i Agustos el-vâkı' fî 8 C. sene 987 der uhde-i Behrâm 'an erbâb-ı tîmâr el-mültezim ve Mehmed emîn ber vech-i kefâlet fî selâse sinin **677.375**

Mukâta'a-i hâshâ-ı Karlofçe ve tevâbihâ 'an gurre-i Rebî'ü'l-evvel sene 988 fî sitte sinin

Fî'l-asıl tahvil-i sâbik-i mukâta'-i m. 'an gurre-i RA. sene 985 der uhde-i İbrâhîm b. Abdullâh 'an erbâb-ı tîmâr el-mültezim ve Üveys emîn ber vech-i kefâlet fî selâse sinin **2.220.000**

Tâbi'-i kalem-i evvel

[93]

[1] Bundan evvel müfettiş-i sâbık Mevlânâ Sıddîk ve nâzır za'îm Osmân arz bu müfettiş [2] Belgrad kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn sûret-i sicil gönderüp mültezim-i sâbık [3] Haydar bin Ca'fer nâm kimesne gelüp zikir olan Belgrad ve Semendire ve Karlofçe [4] hâslarının tahvîlât-ı cedîdlerini altı yıla resûmile sekiz yük [5] kırk beş bin dokuz yüz kırk beş akça ziyâde ile cem'an yüz kırk bir yük [6] iki bin dörtyüz on beş akçaya iltizâm ve kabûl idüp şol şartla ki [7] Belgrad iskelesi vozârlığı hizmetinde olan havâss-ı hümâyûn re'âyâsının [8] ekserî tâ'ûndan helâk olup ve nicesi firâr etmeğin mezbûr [9] iskelenin gemileri hâlî kalup ve tüccâr tâifesi mürûr etmekte küllî ıztirâb [10] çeküp mîrîye gadr olmuşdır kazâ-i Belgrad'a tâbi' karye-i Begaliz dimekle [11] ma'arûf karye muharrer tahrîr eyledüğü rüsûmile havâss-ı hümâyûna ilhâk [12] olunup vozarlık itdürile ve Belgrad şem'-hânesî ve ihtisâb [13] ve ihzâriyyesi kadîmden zabt olunugeldüğü üzre Belgrad iskelesiyle [14] ma'an zabt oluna ve Budin ve Temişvar cânibinden gelüp Belgrad varoşunda [15] bî-resm bulunan şem'-i 'asel üslûb-ı sâbık üzre mîrî için girift [16] ve Belgrad iskelesinden murûr iden tüccâr gümrük kaçıрмаğla nice mâl-i mîrî [17] zâyi' olur mu'âvenet için Belgrad'ın martoloslarından ve azebelerinden kifâyet mikdârı [18] istihdâm oluna ve mukâta'a-i ziyâde ile alurlar ise makbûzum olunup kıst el-yevm [19] taleb olunmaya ve tahvîli cedîdi iltizâm iderler ise tahvîl-i atîk kesrin [20] kabûl itmeyince virilmeye şart-ı hazîne ve mevâcib-i huddâm kemâ-kân mukarrer olup zikir olan [21] ziyâde şart-ı hazîne ola ve kendü irsâl eyledüğü defterler sâlinup gayri defter [22] sâlinmaya sehvan sâlinursa makbûl olmaya ve Belgrad

sâkinlerinden za'îm Osmân [23] kendü ze'âmetiyle Belgrad ve Semendere iskelelerine ber vech-i kefâlet emîn ola [24] ve yine Belgrad kal'asında yevmî yirmi akçayla azebler ağası olan Mehmed ağa [25] kendü ulûfesiyle Karlofçe hâslarına ber vech-i kefâlet emîn ola tahvîl-i âharîne [26] deĝin ağâlığı kimesne virilmeye ve mezbûrlardan mâ'adâ yirmi nefer kimesneler cümle-i [27] zarar mâla ve bir nefer kimesne on bin akçaya kefil olup mültezim-i mezbûr ve küfelâsı [28] yarar ve mâldâr yerlü ve yurtlu mukâta'ât uhdesinden gelür kimesneler olup [29] iltizâmları mâl-i mîrîye enfa' fehm olduĝun i'lâm eylediklerinde altı yıla iltizâma [30] virilmek kânûna muhâlif olmaĝla üç yıla virilmek fermân olundukda

[94] mezbûr Haydar Dîvân-i Âlî'ye gelüp altı yıla iltizâmından ferâgat idüp [2] zikr olan Belgrad iskelesine beş yük yetmiş yedi bin üçyüz yetmişbeş akça [3] ve Semendere iskelesine yirmi iki bin altıyüz yirmi beş akça ve Karlofçe [4] hâslarına yüz bin akça ziyâde idüp cem'an yedi yük akça ziyâde ile üç yıla [5] resûmile yetmiş üç yük yirmi sekiz bin altıyüz otuzbeş akçaya iltizâm ve kabûl [6] idüp şol şartla ki kendüsi girü yevmî on akçayla Belgrad iskelesinde [7] şumârî olmak üzere berât-i şerîf virilmişdi. Hâlâ Belgrad mukâta'âtı [8] müfettişi Mevlânâ Muslihuddîn arz gönderüp Belgrad ve Semendire ve Karlofçe [9] mukâta'alarını altı yıla sekizyüzkırkbeş bin dokuzyüz kırk beş akça ziyâde ile [10] yüzkırk bir yük iki bin dörtyüz onbeş akçaya Haydar bin Caf'er ve za'îm Osmân nâm [11] kimesneler iltizâm ve kabûl idüp ve zarar mâla yirmi iki nefer kimesne kefil [12] virüp bundan akdem Belgrad kâdisî Mevlânâ Sıddîk arz eyledikte altı yıla [13] muyesser olmayup Haydar ve Osmân nâm kimesnelerin âdamlarından Pîrî yâzıcı [14] fuzûlî zikr olan ziyâde ile berât etdirdüĝine mukâta'anın ol [15] mikdâr ziyâdeye tahammüli yoktur ve biz altı yıla mütekefil olmuşuzdur diyü küfelâ kefâletten [16] rucû' idüp kabûl eylemedikleri tekrâr arz olundukda husûs-i mezbûr yerlü [17] yerinden görölüp tekrâr arz oluna diyü emri şerîf virilmeĝin zikr olunan [18] küfelâ götürdölüp suâl olundukda cümlemiz üç yıla kefil olmamışuzdur [19] olmazız ve mukâta'aların üç yılda bu kadar ziyâdeye tahammüli yokdur mukaddemâ arz olunduĝı [20] üzere altı yıla sekizyüzkırkbeş bin dokuzyüz kırkbeş akça ziyâde ile sadaka buyurılır ise [21] kefâlet makbûlümüzdir diyüp ve mezbûr za'îm Osmân kullarına kânûn üzere yüz binde [22] iki bin akça terakki sadaka oluna ve mevâcib-i huddâm tahvîl-i evvelinden inâyet oluna [23] ve Karlofçe mukâta'asına emîn olmak şartile cümle-i zarar mâla kefil olan [24] Belgrad'ın azebler ağâsı Mehmed fevt olup kefâleti ve ağâlığı hâlî kalup zikr olan [25] ağâlık oĝlu Halîle sadaka buyurulup ağâlık ulûfesiyle ber vech-i kefâlet [26] Karlofçe hâslarına emîn ola diyüp ve tahvilleri oluna sicil-i mahfûza kayd [27] olunan iltizâmları ve şartlarının sûreti ihrâc olunup inâyet ricâ eyledüĝin bildürdüĝi

Превод

[92]

Повереништво скела у Београду и околини, за које је као емин задужен Мехмед, путем јемства, на три године за 3.630.860 [акчи]

Повереништво скела у Смедереву и околини, за које је као емин задужен Мехмед, путем јемства, на три године за 677.375 [акчи]

Повереништво хасова у Карловцима, за које је као емин задужен Увејс, путем јемства, на три године за 2.220.000 [акчи]

Пошто је поднета представка на описани начин заповеђено је да, уколико поменути Халил има право да буде ага, да му се изда брат на шест година, 24. шабана 991. године (12.09.1583)

Молба Осман-аге, тимарника, становника београдске вароши, емина путем јемства, на захтев Хајдара сина Џафера, из махале џамије Ферхад паше, у самом Београду, шумари-ја⁷ на београдској скели, закупца, а према представци мевлане⁸ Муслихудица, кадије Београда, муфетиша.⁹

Закуп поменутог Хајдара, више наведених муката,¹⁰ од различитих датума, на шест година за 14.102.415 [акчи]

Основни приход поменутих муката у задужењу закупца, од различитих датума, на три године за 6.628.235¹¹ [акчи]

---

⁷ Службеник на скели задужен за евидентирање превозних средстава, робе, стоке и путника и наплату скеларине. Иако су службе емина-управника или главног писара биле значајније, дужност шумарија омогућавала је Хајдару непосредан увид у рад скеле и смањивала могућност да буде поткрадан.

⁸ Почасни назив за кадије и друге високо образоване људе.

⁹ Кадија-инспектор, поред назира главни службеник у локалном надзорништву царских прихода. До почетка шездесетих година 16. века, на Београдском незарету за муфетише су бирани кадије из различитих кадилука, а од тада ту службу обављају само београдске кадије.

¹⁰ Закуп различитих врста државних прихода. Назив је коришћен и за сам предмет закупа, као и за територију чији су приходи издавани у закуп.

¹¹ Укупан збир је за 100.000 акчи већи, па се вероватно ради о такси за наступнину новог закупа, или о грешци писара.

За процену износа на шест година 13.256.470 [акчи]

Повећање од 845.945 [акчи] на шест година.

Јемство имовином према копији сицила мевлане, кадије Београда, муфетиша
24 особе

23 особе

1 особа

с вредношћу целокупне

износ 10.000 [акчи]

имовине за одштету

Муката скела у Београду и околини од првог дана месеца шабана¹² 989. године (31.08.1581) на шест година.

Основни приход, претходни закупнички период [од првог дана месеца шабана 986. године (03.10.1578)], у задужењу Бехрама тимарника, закупца и Мехмеда, емина путем јемства, на три године за 3.630.860 [акчи]

Муката скела у Смедереву и околини од првог дана августа, који је био месеца реџепа 990. године (01.08.1582) на шест година.

Основни приход, претходни закупнички период од првог дана августа, који је био 8. цемазијелахира 987. године (02.08.1579) у задужењу Бехрама тимарника, закупца и Мехмеда, емина путем јемства, на три године за 677.375 [акчи]

Муката хасова Карловаца и околине од првог дана ребијулевела¹³ 988. године (16.04.1580) на шест година.

Основни приход, претходни закупнички период од првог дана ребијулевела 985. године (19.05.1577) у задужењу Ибрахима сина Абдулаха, тимарника, закупца и Увејса, емина путем јемства, на три године за 2.220.000 [акчи]

*Припада првој канцеларији*¹⁴

[93]

Пре извесног времена представку су поднели бивши муфетиш, мевлана Сидик и назир,¹⁵ заим Осман, а садашњи муфетиш, кадија Београда, мевлана Муслихудић послао је копију сицила. [Обавештено је о следећем]:

---

¹² 8. месец муслиманског хиџретског календара.

¹³ 3. месец муслиманског хиџретског календара.

¹⁴ Канцеларија главног рачуноводства.

¹⁵ Надзорник; управник надзорништва царских прихода.

Бивши закупац Хајдар син Џафера дошао је [код муфетиша Сидика] и на шест година узео нове закупничке периоде раније поменутих београдске и смедеревске [скеле] и карловачких хасова, прихвативши повећање од 845.945 акчи, што с дажбинама [наведених муката] укупно чини 14.102.415 акчи, и то под следећим условима:

Да се село познато као Бегаљиз,¹⁶ у београдском кадилуку, припоји царским хасовима, са свим својим уписаним и у попис заведеним ресумима, и да се обавеже на возарску службу,¹⁷ јер је раја с царских хасова, која је у возарској служби на београдској скели, већином помрла од куге, а много је се и разбежало. Зато су бродови поменуте скеле остали празни, па трговци приликом преласка трпе велике невоље, чиме се држави наноси штета.

Да се скупа са београдском скелом, као што је то обичај од давнина, притежавају и београдска воскара, ихтисаб¹⁸ и изхарија¹⁹, и да се восак који стиже с будимске и темишварске стране, а затекне се у београдској вароши неопорезован, по старом правилу плени у корист државе.

Да се међу београдским мартолозима²⁰ и азапима²¹ уполни довољан број људи као испомоћ, због трговаца који прелазе преко београдске скеле избегавајући да плате ђумрук, чиме се губи знатан државни иметак.

Уколико узму мукату с повећањем, добиће моју признаницу и нека се не траже дневнице, и ако узму у закуп нови закупнички период (тахвил), нека им се он не да све док се не покрије мањак настао у старом тахвилу, јер је такав услов Царске ризнице.

Плате службеника нека се утврде према обичају; а да речено повећање буде услов Ризнице; нека [кадија муфетиш] проследи [на Диван] дефтере које је он (закупац) послао, а не неки други дефтер, а ако грешком то учини, нека се то не прихвати.

¹⁶ Село Бегаљица код Гроцке.

¹⁷ Назив возар односио се на хришћане запослене на дунавским скелама, а потекао је из средњовековне бугарске државе.

¹⁸ Ихтисаб, приход од такси наплаћиваних за кршење норми трговачког и занатског пословања.

¹⁹ Ихзарија, такса за позивање и привођење оптужених лица код кадије, и предају осуђеника извршним властима.

²⁰ Припадници посебног рода војске, који су служили као посадници у тврђавама, граничари и шајкаши, док су у унутрашњости обезбеђивали руднике и њихову имовину.

²¹ Припадници плаћеничке војске, који су првобитно служили у флоти, а потом као лаки пешаци у утврђењима на обалама река и мора.

Нека заим Осман, становник Београда, с [приходом] свог зеамета, буде емин путем јемства на скелама у Београду и Смедереву, а Мехмед-ага, ага азапа београдске тврђаве, са својом платом од двадесет акчи дневно, емин путем јемства на карловачким хасовима и нека се његова служба аге никоме не даје до следећег закупа. Поред поменутих, још двадесет особа јемчиће целокупном имовином за одштету и једна особа с 10.000 акчи.

[Муфетиш Сидик] је, затим, известио да су поменути закупац и његови јемци подесне и имућне особе, локални становници који су већ обављали службе на тамошњим мукатама, и потврдио је да ће њихов закуп донети добробит државном иметку.

Након тога је објављен ферман да им се да закуп, али на три године, пошто је издавање на шест година супротно кануну. [94] Речени Хајдар је, потом дошао на Високи Диван и одустао од закупа на шест година. Закупио је на три године, прихвативши повећање за београдску скелу од 577.375 акчи, за смедеревску скелу 22.625 акчи и за карловачке хасове 100.000 акчи, што је све укупно 700.000 акчи, а са дажбинама [наведених муката] чини 7.328.635 акчи. Узео је под условом да му се изда часни берат да он поново буде шумари на београдској скели, са дневницом од десет акчи.

Сада је, међутим, муфетиш београдских муката, мевлана Муслихудић, послао извештај да су особе по имену Хајдар син Џафера и заим Осман [ипак] закупиле на шест година мукате Београда, Смедерева и Карловаца по цени од 14.102.415 акчи, прихвативши повећање од 845.945 акчи, и да су довеле 22 човека који ће бити јемци у случају штете.

Пре тога, када је београдски кадија, мевлана Сидик известио да се не може [закупити] на шест година, један од људи Хајдара и Османа, писар Пири је изјавио: „Није могуће поднети речено повећање [за три године] нити бератом додељене мукате које су оптерећене овим претераним увећањем! Ми смо јемчили за шест година!“ На то су јемци одустали од јемства и нису пристали.

Пошто је о овоме поднет извештај, издата је часна заповест да се наведено питање испита и поново о њему обавести. Када су речени јемци доведени [код муфетиша] и упитани, они су изјавили: „Нико од нас није јемчио за три године, нити ће! Ми немамо снаге да на три године узмемо мукате са оволиким увећањем! Ако нам се, као што је раније изложено, увећање од 845.945 акчи милосрдно додели на шест година, онда ћемо пристати да будемо јемци, [уз услов] да се људи поменутог заима Османа обдаре повећањем од 2.000 акчи на [сваких] 100.000 акчи, а да службеницима

Закупи београдске и смедеревске скеле и карловачког хаса...

плате буду као и током претходног закупа. Пошто је умро Мехмед, ага београдских азапа, који је јемчио целокупном имовином за одштету, под условом да буде емин карловачке мукате, његово јемство и агалук остали су упражњени; нека се реченим агалуком обдари његов син Халил, и нека он, са својом платом аге, путем јемства постане емин карловачких хасова.“

Известио си и замолио да закупнички рокови буду њихови и да им се предају копије у сицилу заведених закупа и [закупничких] услова.

**Srdjan Katić
Dragana Amedoski**

**LEASE OF BELGRADE AND SMEDEREVO FERRY AND
KARLOVAC'S HAS IN THE SEVENTIES AND EIGHTIES
OF THE 16TH CENTURY**

Summary

Document is related to the conditions under which overall lease of Belgrade and Smederevo ferry and Karlovac's *has* has been concluded. All phases of negotiations between potential leasers and its guarantors on one side and Belgrade Inspectorate of Emperor's incomes and state treasury on the other side are stated at the document. Duration of lease between 3 and 6 years and increase of the lease fee were main reason for signing just third version of the lease contract. Besides stated conditions contract contained various requests of leasers and guarantors. Requests were related to gaining paid services on ferries and *has*, employing sufficient number of *vozars*, *martoloses* and *azaps* necessary for transportation and control of passengers and goods, as well as other measurements related to preventing all types of smuggling which were decreasing income on ferries in previous period.

Key words: Ottoman Empire, Belgrade, Smederevo, Karlovci, *nezaret*, ferries, *has*, lease.

Чланак примљен: 29. 04. 2011.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 27. 06. 2011.